

Леся ЗАСТАВЕЦЬКА, Ярослав МАРІНЯК, Надія СТЕЦЬКО

КУЛІНАРНА ГЕОГРАФІЯ ЯК НАУКОВИЙ НАПРЯМ НОВОГО СВІТУ ТУРИЗМУ

Розглянуто питання кулінарної географії, географії харчування, кулінарного туризму, географії туристичного харчування, географії видів кулінарного туризму (гастрономічного туризму, географії вина, пива, кави тощо) та їх представлення у відповідних публікаціях. З'ясовано, що трактування кулінарної географії як наукової дисципліни історично склалися різночитання в україномовній та франко-англомовній та інших мовах. Встановлено, що кулінарна географія - це системний, мультидисциплінарний, інтегрований підхід до дослідження народного харчування як важливого елементу матеріальної культури. Народне харчування – важливий елемент матеріальної культури. Проаналізовано зв'язок наявних дисциплін, а саме географія харчування, кулінарний туризм, кулінарна географія, харчування в туризмі, гастрономічний туризм є синонімами, або складовими частинами того чи іншого напрямку досліджень. Розроблені перспективи розвитку цієї науки.

Ключові слова: кулінарна географія, географія харчування, кулінарний туризм, географія туристичного харчування.

Постановка науково-практичної проблеми. Географія – це подорожі, пригоди, відкриття, надзвичайний погляд на світ, духовний пошук, туризм. Власне подорож дає рідкісні відчуття, переживання великої кількості різних моментів, станів та потрапляння у множину надзвичайних ситуацій. Витрачаємо величезну кількість калорій та вимушені у місцях мандрівок пробувати нову, інколи «дивну», не звичну для нас їжу. Завдання кулінарної географії перевірити чи в дійсності вона «дивна» та знайти вирішення цього питання. Кулінарна географія є категорією географічною та туристичною також, позаяк упродовж століть є важливою частиною подорожі. Співвідношення між наданням послуг харчування та розвитком туризму є кореляційна залежність, тому зацікавленість у дослідженнях такого типу сприяє прикінцевим аспектам туристичної діяльності. В міру подальшого вивчення цієї проблематики є що раз потрібнішим. Під час міжнародних туристичних мандрівок харчування туристів дуже часто поєднується із традиційним (регіональним) набором продуктів, які є незнайомими. Пізнання нового харчового набору є інколи шоком для туристів. Звідси виникає необхідність певних знань про різні регіони світу, щодо кулінарного набору цієї чи іншої місцевості. Ускладнене пізнання світу через нові продукти споживання та технології приготування завжди відіграло у туристичній діяльності вагомий роль. Це позитивно вплинуло на динаміку та популярність туристичної кулінарії, яка стала певним чином новим викликом у туризмі. Наслідком цих процесів є розвиток гастрономічного туризму. Учасники гастрономічних турів за соціологічними опитуваннями 85 % цікавляться кухнями народів світу.

Актуальність і новизна дослідження.

Кулінарна географія за останні роки стала невід'ємною складовою у підготовці фахівців за спеціальності 242 Туризм і рекреація. Здобуття вищої освіти із зазначеного фаху в нашій країні безпосередньо пов'язане з діяльністю кафедр, що забезпечують випуск фахівців – туризмознавців для потреб країни. Вивчення питань, проблем і найближчих перспектив здобуття фахової вищої освіти з туризму і рекреації в Україні активізувалось дослідженнями авторів через появу публікацій орієнтовно з 2015 років. Аналіз навчальних планів свідчить про впровадження кулінарної географії та обґрунтування моделі туристичної освіти на кафедрах географічного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка, Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка та інших вишів. У результаті проведеного дослідження встановлено нові аспекти з питань кулінарної географії:

- розглянуто кулінарну географію в контексті широкого спектру міждисциплінарних підходів, що сприяють дослідженню харчування, щоб висвітлити всю складність відносин між людьми та географічним поширенням їжі;
- розкрити підходи щодо трактування предметної області кулінарної географії;
- з'ясувати співвідношення основних наукових напрямів вивчення побуту, традиційної матеріальної та духовної культури народів, їх походження;
- розроблено підходи щодо досліджень на стику географічних та соціологічних, антропологічних, мистецьких і багато інших дисциплінарних перспектив.

Зв'язок теми статті з важливими науково-практичними завданнями. У статті зро-

блений акцент на питаннях потреби альтернативних підходів до розроблення стандарту вищої освіти з туризму і рекреації, так як кулінарна географія належить до однієї з форм культурного туризму. Кулінарна географія є важливою складовою різних туристичних дестинацій. Тому виникає необхідність узгодження освітніх компонентів з практикою туризму. Публікація висвітлює питання встановлення кулінарної географії та місце її у науковому світі. У ній розглядаються такі завдання: а) проаналізувати стан досліджень в області кулінарної географії у світі та в Україні; б) визначити місце навчальної дисципліни у структурі основних наукових напрямів вивчення побуту, традиційної матеріальної та духовної культури народів, їх походження; в) з'ясувати місце та роль кулінарної географії серед наук географії культури; г) запропонувати перспективне бачення подальших досліджень у цій сфері.

Аналіз останніх публікацій за темою дослідження. Питання кулінарної географії, географії харчування, кулінарного туризму, географії туристичного харчування, географії видів кулінарного туризму (гастрономічного туризму, географії вина, пива, кави тощо) привертало увагу провідних іноземних науковців, що знайшло своє відображення у відповідних публікаціях. Вивчення проблематики кулінарної географії в Україні розпочалося завдяки працям [4, 23]. У франко-англомовній літературі кулінарна географія відома як географія харчування (geography of food) як частина географії культури, висвітлено у працях [5, 6, 19, 27]. Назва кулінарний туризм закріпився у працях [1, 2, 3, 7, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 18, 20, 26, 28, 29]. Дисципліна туристичне харчування (харчування в туризмі) розкрито у роботі [8, 25]. Різновиди гастрономічного туризму розглянуто у працях: кавовий [9, 16], рибний [17], пивний [21, 24], винний [22].

За останні роки інтерес до «географії харчування» стрімко зріс. Відображаючи велику популярність та суспільну зацікавленість до всіх аспектів харчування - від проблем здоров'я, глобального голоду та недоїдання до змін клімату, руйнування довкілля та проживання тварин. Наявність значної кількості журнальних статей та книг про різні аспекти географії харчування створюють передумови для викладання в університетах та коледжах цього предмету. Популяризація наукових досліджень з географії харчування дозволяє активізувати зацікавленість у розвитку та вдосконаленні людиною своїх «географічних уявлень» про їжу. Все це створює захоплюючий контекст для викладання та навчання, адже нагромаджений величез-

ний ресурс даних.

Різноманітність кулінарних традицій є результатом культурної та, певною мірою, природної різноманітності. Прикладом можуть служити країни Азії, а також в Європі існують значні відмінності між північноєвропейською та центральноевропейською та середземноморською кухнями, що багато в чому пов'язано з кліматичними відмінностями.

Прийнято вважати, що найкращі кухні світу (якщо можна говорити про кухню в термінах «найкраща-найгірша») – це французька та китайська. Перевага французької кухні над китайською значною мірою є результатом старих традицій у Європі визнання французької культури.

Зростання інтересу туристів до питань, пов'язаних із насолодою їжею, призвело до використання таких термінів, як гастрономічний туризм, гастрономічний туризм і кулінарний туризм.

Щодо трактування кулінарної географії як наукової дисципліни історично склалися різночитання в україномовній та франко-англомовній та інших мовах. У франко-англомовній літературі кулінарна географія відома як географія харчування (geography of food) з досить широким діапазоном щодо предмету дослідження. Досить поширеною є назва аналогічних за змістом наукових дисциплін кулінарний туризм, туристичне харчування та інше. Серед науковців Польщі домінує назва кулінарний туризм. Широкого розвитку набули також і складові кулінарної географії такі як гастрономічний туризм, пивний туризм тощо див. таблицю 1.

Питання кулінарної географії відомі із праць американських вчених Goodman M, Kneafsey M, Maye D, Holloway L. (2021) як географія харчування. Серед польських вчених питаннями кулінарного туризму займалися Kowalczyk A. (2005, 2008, 2011) та інші.

Поняття «кулінарний туризм» було введено в літературу з цього питання Лонгом у 1998 році. Згідно з Wolf (2004) [24, с. 5], згаданий автор вважає, що інтерес до страв може бути одним із способів спілкування з людьми іншої культури (відчуття інших культур через їжу).

Викладення основного матеріалу. Незалежно від того, хто перший сформулював термін «кулінарна географія», більшість фахівців дотримуються спільної думки щодо змісту, який вкладається у це поняття.

На Земній кулі живе велика кількість населення, яке є дуже різноманітним за своїм неповторним життям, звичаями, віруваннями та

вдачею. Життя народів світу, в усіх його проявах, є цікавим і завжди привертає до себе

пильну увагу.

Таблиця 1

Підходи щодо трактування предметної області кулінарної географії

Автори	Назва	Визначення предметної області
From Wikipedia	Географія харчування (geography of food)	Область географії людини. Вивчає моделі виробництва та споживання харчових продуктів від локального до глобального масштабів. Відстеження цих складних закономірностей допомагає географам зрозуміти проблеми відносин між розвиненими країнами та країнами, що розвиваються, щодо інновацій, виробництва, транспортування, роздрібної торгівлі та споживання їжі. Це також тема, яка стає дедалі активнішою в очах громадськості. Рух за відновлення зв'язку «простір» і «місце» в харчовій системі зростає, очолюють їх дослідження географів.
Mandelblatt B. (2012)	Географія харчування (geography of food)	Міждисциплінарність географії як галузі дослідження, а особливо географії людини як великої та розгалуженої підгалузі, дозволяє географам спиратися на широке коло гуманітарних та соціальних наук і робити свій внесок у дискусії, в яких цей широкий спектр практик займає центральне місце. Ці сфери включають історію, антропологію, етнологію, соціологію, сільське господарство, екологію, дослідження розвитку, політичну економію, харчування, фольклор та культурологію.
Goodman M, Kneafsey M, Maye D, Holloway L. (2021)	Географія харчування (geography of food)	Географія харчування описує просторовий розподіл, закономірностей, і організації виробництва, розподілу та споживання харчових продуктів у всьому світі. Сформована далеко не випадково, а на основі складної взаємодії багатьох відносин між і серед людей, тварин, рослин та довкілля.
Wolf E. (2004)	Кулінарний туризм (culinary tourism)	Поняття «кулінарний туризм» вивчає зацікавленість до страв. Може бути одним із способів спілкування з іншими людьми. культури (відчуття інших культур через їжу).
Woźniczko M., Jędrysiak T., Orłowski D. Turystyka kulinarna (2015)	Кулінарний туризм (turystyka kulinarna)	Поняття кулінарного туризму - це подорожі з метою ознайомлення зі стравами та кулінарними виробами цієї країни чи регіону. Такі подорожі нерозривно пов'язані з культурним контекстом. Метою кулінарного туризму є дегустація кулінарної продукції.

Одним із таких проявів є кулінарія – найдавніше мистецтво приготування їжі. Особливої уваги до неї посилюється за останні роки. Це пов'язано з передусім із тим, коли відбувся туристичний бум, а тому з'явилася необхідність глибше пізнати культуру народів світу у тому числі детальніше вивчити особливості харчування різних регіонів планети Земля. Значне місце в цьому відводиться пізнанню регіональних та національних кухень народів світу.

Так, кулінарна географія - це системний, мультидисциплінарний, інтегрований підхід до дослідження народного харчування як важливого елементу матеріальної культури. Народне харчування – важливий елемент матеріальної культури. Його склад, якісні характеристики залежать від багатьох чинників. Це передусім історичні, соціально-економічні, культурно-по-

бутові, географічні умови проживання етносу, традиції, напрями і ступінь розвитку сільського господарства. У зв'язку з тим, що їжу необхідно готувати систематично і цей процес нерозривно пов'язаний із сімейним, побутом, народне харчування залишається найстійкішим компонентом матеріальної культури. Страви та способи їх приготування виступають специфічними ознаками національних особливостей кожного народу.

Способи приготування й асортимент споживання продуктів харчування – досить стійкий елемент конкретної матеріально – побутової культури. Вони дуже часто знаходяться у тісному зв'язку з духовними й моральними нормами, релігійними заборонами та інше.

В англійській Вікі немає аналогічної назви кулінарна географія, але у їхній версії є

географія харчування як галузь географії людини. Географія харчування (їжі) (**geography of nutrition**) (**geography of food**), - це галузь географії людини. Яка досліджує моделі виробництва та споживання харчових продуктів від локального до глобального масштабу. Відстеження цих складних закономірностей допомагає географам зрозуміти нерівні відносини між розвиненими країнами та країнами, що розвиваються, щодо інновацій, виробництва, транспортування, роздрібною торгівлі та споживання їжі. Це також тема, яка стає дедалі активнішою в очах громадськості. Рух за відновлення зв'язку «простір» та «місце» в харчовій системі зростає, очолюваний дослідженнями географів [27].

Американські вчені Goodman M, Kneafsey M, Maue D, Holloway L. (2021), вважають, що «географія харчування» вивчає просторове поєднання, закономірностей, та організації виробництва, розподілу та споживання харчових продуктів у всьому світі. Цей розподіл є далеко не випадковий, а був сформований складною взаємодією багатьох відносин між людиною, серед тварин, рослин та довілля. Ці відносини були часто нерівними, і наповнені силою та контролем. Перш ніж детальніше заглиблюватися в просторовість їжі, нам, перш за все, потрібно зробити паузу та подумати, що таке їжа насправді [6, с. 2.].

У щорічному довіднику Оксфордського університету (2015) Mandelblatt В. зазначає, що географія харчування відома своєю дисциплінарною зосередженістю на просторовому елементі людського життя, схильна концептуалізувати харчові шляхи в мінливому зв'язку з географічними положеннями [19, с. 1.].

Походження назви визначення наукової дисципліни кулінарної географії. Культура є унікальним явищем в історії розвитку людства. Вона є формою діяльності людини, сукупністю матеріальних та духовних її результатів. Знаряддя праці й житло, одяг та харчування, змінена працею природа та різні форми пізнання, мистецтво та моральні ідеали все це є об'єктом вивчення культурології.

Перш ніж перейти до формулювання та визначення наукової дисципліни кулінарна географія необхідно встановити предметну сутність цього наукового напрямку у широкому та вузькому розумінні.

У широкому розумінні - кулінарна географія вивчає побут, традиції матеріальної та духовної культури народів, їх походження (етногенез) займається цілий ряд наук, які мають свої властиві лише їм методи дослідження. Власне це є основним, що звужує їхнє поле досліджень. Орієнтовно ці основні наукові напрями представлено у таблиці 2.

Таблиця 2

Основні наукові напрями вивчення побуту, традиційної матеріальної та духовної культури народів, їх походження

	Першого рівня структури наукових знань	Другого рівня структури наукових знань
1.	Антропологія	фізична, філософська, релігійна; культурна, екологічна, соціальна, психологічна, символічна антропологія
2.	Географія	географія культури, етногеографія культури (кулінарна географія)
3.	Історія	Етнологія,
4.	Культурологія	Етнокультурологія
5.	Соціологія	Етносоціологія
6.	Політологія	Етнополітика, расологія, антропологічна політологія

Культурна антропологія є одним з основних напрямів системи знань, об'єднаних загальною назвою «антропологія», поряд з фізичною, філософською, релігійною та ін. У центрі уваги культурної антропології, як і інших напрямів антропології, знаходиться людина, яка розглядається в контексті культури.

У західній культурології поруч із поняттям культура паралельно подається термін цивілізація. У суспільно-географічних дослідженнях одночасно функціонують ці підходи, що дозволяє розширити діапазон пізнання.

Сучасний український вчений – географ

професор Іван Ровенчак досить чітко окреслює місце наукового напрямку: «поряд з такими назвами наукових напрямів, як географія культури, культурна географія, у географії є поняття «географічна культура». Географічна культура формується в процесі засвоєння географічних дисциплін, наукових географічних досліджень, практичної діяльності фахівців, повсякденної побутової діяльності людей. Вона має такі три головні властивості: 1) рівень геопросторового мислення людей; 2) обсяг масиву освоєних населенням географічних знань; географічно доцільна технологія і практика трудової, спожив-

вальної, соціоприродної та відтворювальної діяльності людей (суспільства).» [23, с. 19-20].

Таким чином, із таблиці 2. чітко видно, що серед основних наукових напрямів вивчення побуту, традиційної матеріальної та духовної культури народів, їх походження важливе місце посідає *етнокультурологічний* напрям метою, якого є вивчення побуту, традиційну матеріальну та духовну культуру народів, їх походження (етногенез). Розвиваючись майже впродовж двох століть, цей напрям сформував ряд самостійних галузей, без котрого не можна по-справжньому пізнати свій народ, інші народи.

Назви культурна (соціальна) антропологія, «етнографія», «етнологія» «етногеографія», упродовж усього ХХ ст. використовуються в західній літературі для позначення практично однієї і тієї ж галузі знання чи наукового напрямку. Перевага одного з них, як правило, пов'язано з традиціями окремих країн. Правда, іноді етнографія як наука описова розмежується з етнологією як знанням теоретичним.

Вживання поняття «антропологія», в англomовних країнах, такої диференціації не знає і використовується як рівнозначне в «етнографії» та «етнології» в цілому. Переважне використання в назві прикметника «соціальна» або «культурна» пов'язано як з традиціями тієї або іншої країни, так і з тим, як конкретно антропологія визначає предмет свого дослідження.

Наприкінці ХІХ ст. та на початку ХХ ст. у західноєвропейській літературі виділяються два напрями в дослідженні культури: філософський і другий, який згодом, коли намітилося зближення культурної антропології, етнології та етнографії з соціологією, стали називати етносоціологічним. На сучасному етапі вивчають специфіку людського способу та якості життєдіяльності.

Етнокультурологія як наукова дисципліна виникла наприкінці ХІХ ст. Першочергове значення якої полягало у формуванні нового міждисциплінарного наукового напрямку.

На сьогодні ще немає загального усталеного визначення науки етнокультурології, її місця серед інших суспільних наук, предметного профілю. Таким чином, етнокультурологія міждисциплінарний напрям про походження й історію народів, формування специфічних особливостей їх традиційного побуту, матеріальної і духовної культури.

У вузькому розумінні кулінарна географія є складовою географії культури. *Географія культури*, розглядає культуру в географічному просторі, вивчає просторову диференціацію і різноманітність її елементів, їх вираженість у

ландшафті і зв'язок з географічним середовищем, а також відображення географічного простору в самій культурі. В зарубіжних країнах географія культури становить одну з чотирьох провідних (поряд з економічною географією, соціальною географією та політичною географією) гілок суспільної географії. В Україні за останні роки помітні кроки щодо оформлення в повній мірі цілісної наукової дисципліни, яка є сукупністю наукових напрямів, близьких один одному за об'єктом дослідження.

Географія культури формувалася під впливом праць німецької школи антропогеографії (Ф. Ратцеля та ін.), французької школи географії людини (П. Відаля де ла Блаша та ін.) та німецького географа А. Гетнера, американського вченого К. Зауера, який створив в 1920-ті рр. американську школу культурного ландшафту.

Встановлення географії культури в Україні пов'язано на думку, Івана Ровенчака з такими вченими: «як Петро Кеппен, Григорій Величко, Степан Рудницький, Павло Тутковський, Олена Степанів, а також усесвітньо відомий природодослідник та філософ Володимир Вернадський» [23, с.51]. У вітчизняній географічній науці аж до середини 1920-х рр. опису культури різних регіонів і місцевостей, їх етнографічні особливостей були частиною антропогеографічних робіт.

У радянський період, особливо з кінця 1920-х - початку 1930-х рр., антропокультурні підходи в географії в основному були втрачені. З другої половини 1940-х до початку 1990-х років українська географія культури розвивалась лише в діаспорі. Серед її представників слід відмітити Володимира Кубійовича, Євгена Маланюка. Розвиток культурної географії в Україні, що почався в 1980-х рр., спирається на зарубіжний науковий досвід, пов'язаний з дослідженнями в області ландшафтознавства, культурного ландшафту та етнології.

Кулінарна антропологія заснована в США Ф. Боасом (1858-1942), який вивчав культуру та мови індіанців і ескімосів, що живуть в Північній Америці. У Великобританії засновниками і лідерами соціальної антропології вважаються Б. Малиновський (1884-1942) і А.Р. Редкліфф-Браун (1881-1955).

Таким чином, вище перелічені аргументи щодо встановлення наукового напрямку кулінарна географія дозволяють окреслити його основні дефініції. У першу чергу зазначимо, що проблема кулінарної географії немає єдиного тлумачення назви наукового напрямку (навчальної дисципліни). Необхідно констатувати, що у літературі історично склалися фактично два

основні підходи:

1) географія харчування (досить широкий набір предметної сутності);

2) кулінарний туризм, кулінарна географія, харчування в туризмі, гастрономічний туризм.

Звідси, можна стверджувати:

1) про досить широке трактування навчальної дисципліни та його предметної сутності, тобто чітка заявка на міждисциплінарність досліджень;

2) про введення у літературу у 1998 р., поняття «кулінарний туризм» було введено у літературі у 1998 р., коли об’єктивно виникла необхідність розширити наукове поле досліджень. Розвиток туристичної сфери призвів до встановлення цього напрямку;

3.) про залучення географів до сфери кулінарного туризму, що зводиться до проведення досліджень з урахуванням принаймні одного з двох підходів:

- аналіз територіального розмаїття явища, що охоплюється дослідженням;

- аналіз взаємозв'язків соціально-економічної сфери та довкілля.

Стосовно першого з наведених вище підходів слід чітко зазначити, що територіальна диференціація (геопросторова) може стосуватися дуже різних питань.

При другому підході особливо важливо враховувати вплив особливостей довкілля на привабливість того чи іншого регіону в контексті кулінарного туризму, вивчати взаємозв'язки між природними умовами та виникненням окремих форм туризму, вивчати сезонність деяких видів туризму (внаслідок виникнення циклічних явищ у природі) або мати справу зі специфікою культурних ландшафтів, прямо чи опосередковано пов'язаних із вирощуванням харчових продуктів, їх обробкою, розподілом тощо.

Таким чином, можна стверджувати, що географія харчування, кулінарний туризм, кулінарна географія, харчування в туризмі, гастрономічний туризм є синонімами, або складовими частинами того чи іншого напрямку

досліджень.

Важлива роль у структурі загальнонаукового підходу щодо дослідження культури харчування належить **етнокультурологічному** підходу. Сутність якого полягає у вивченні побуту, традиційної матеріальної та духовної культури народів, їх походження (етногенез).

Як зазначає проф. Іван Ровенчак: «географія культури складається з трьох головних і трьох неголовних галузей. Головні галузі – етногеографія культури (етнокультурна географія), географії релігій (сакральна географія), історична географія культури (історико-культурна географія)... Неголові галузі (перспективні, або такі, що формуються) – культурно-географічна топоніміка (геотопоніміка), антропологічна географія культури та географія культурних інновацій (географія інкультурацій або інкультураційна географія)». [23, с.118-119].

Згідно цієї класифікації місце кулінарної географії не є однозначним, тобто може вивчатися у межах етнокультурної географії або серед перспективних, або таких, що формуються. Приймаємо обидва постулати для подальших досліджень.

Отже, залежно від предмета вивчення в географії культури виділяються такі розділи (субдисципліни) див. рис. 1.. Етнічна географія (етногеографія, етнокультурна географія) досліджує розселення етносів, етнічний склад населення країн та регіон. Наприкінці ХХ ст. у культурній географії отримали також розвиток дослідження своєрідності етнічних процесів в різних країнах та регіонах, географічних особливостей етнічних культур і традицій, їх зв'язків з довкіллям. На стику етнічної географії з етнологією та культурною антропологією розвиваються: географія традиційної духовної (тобто народної) культури (в англійськомовних країнах відома під назвою «folk geography»).

Географія мов (лінгвістична географія) вивчає географічні (територіальні) закономірності та особливості поширення лінгвістичних мов груп різного порядку (мовні сім'ї, групи, мови, діалекти, говори).

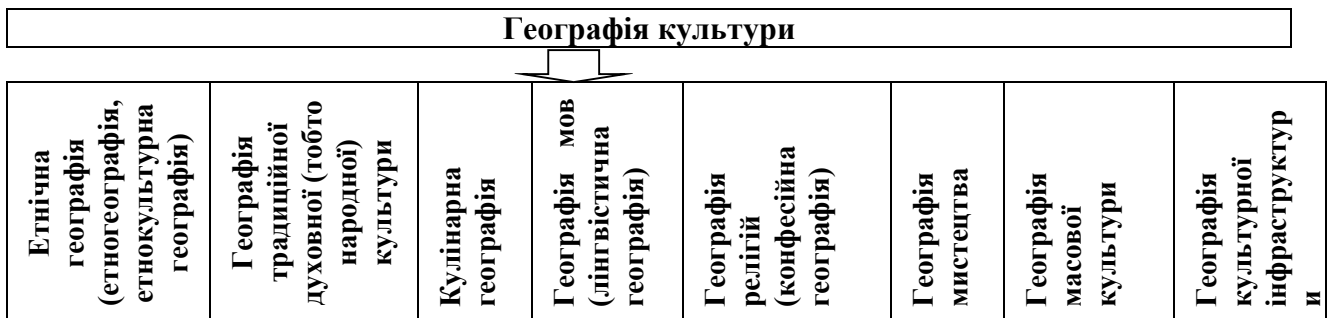

Рис. 1. Графічна модель структури географічної науки

Географія релігій (конфесійна географія) досліджує релігійний склад населення регіонів та країн, особливості геопросторової організації релігійних структур, соціокультурні наслідки конфесійно-географічних відмінностей.

Кулінарна географія – досліджує їжу як прояв культурної спадщини, аналізує зв'язки між продуктами й стравами та доквіллям або інтерполное увагу на важливість пов'язаних переживань у задоволенні потреб споживачів (туристів). Вивчає геопросторову організацію поширення їжі від локального до глобального рівня.

Географія мистецтва – територіальні особливості розвитку та поширення різних видів художньої самодіяльності.

Географія масової культури як самостійний напрям досліджень розглядає територіальні відмінності популярності різних видів спорту, стилів сучасної музики, різних течій у сучасній моді, шоу-бізнесі та інше.

Географія культурної інфраструктури виникла на стику культурної географії та географії сфери послуг, вивчає геопросторову організацію мережі бібліотек, музеїв та інші об'єкти інфраструктурної культури.

Звідси, необхідно визначити, що є предметом зацікавленості для географів, які займаються кулінарною географією. Конкретно предметом дослідження є традиційна форма виробничої діяльності народу їжа, а також сучасна кулінарна традиція народів, поєднання в ній традиційного й нового, тих її особливостей і рис, якими визначається етнічна індивідуальність та самобутність народів.

З точки зору потреб туристів, які цікавляться кулінарною географією тоді предметна область розширюється до вивчення географічних й культурних ресурсів (припускаючи, що кулінарний туризм є формою культурного туризму), особливо важливих для кулінарного туризму, тобто території та місця, де знаходяться ці ресурси. Їх привабливість для туристів є передумовою для частого відвідування районів та міст, важливих через одини із цих видів ресурсів.

Отже, предметна сфера кулінарної географії досліджень перетинається з дослідженнями багатьох суміжних гуманітарних, а також і природничих дисциплін.

Найчастіше з кулінарною географією пов'язують географію культури, географію туризму, географію сільського господарства (агробізнесу). Але основною метою існування кулінарної географії є не заміна собою цих дисциплін, а забезпечення взаємодії між ними. В основі формування кулінарної географії лежать

напрацювання філософської антропології різновидами якої є: (соціальна, структурна, культурна антропології, етноантропологія охоплює антропологічно зорієнтовані концепції соціальної життєдіяльності. Є тісні зв'язки з біологічною, або природничою, антропологією, історична антропологія, етнокультурологією, соціологією, демографією та ряду інших дисциплін.

Важливим є також зв'язок із етнологією кухні, технологіями приготування їжі (кулінарією) тощо.

Висновки та перспективи використання результатів дослідження. Дослідження у галузі географії культури мають велике праксеологічне значення. На зламі ХХ ст. та початку ХХІ ст. в умовах глобалізації та пов'язаних з нею процесів різко зросла зацікавленість процесів уніфікації культури, нівелювання або втрати локальних культурних традицій та культурних цінностей, розмивання та зникнення самобутніх етнокультурних, соціокультурних територіальних спільнот. Врахування результатів досліджень кулінарної географії важливий при розробці стратегії соціально-економічному розвитку країн та регіонів. При формуванні концепцій регіональної політики важливим є туристична складова. До якої входять системи цінностей, традиції господарської етики, економічної та екологічної культури. Регіональна своєрідність традиційних соціокультурних інституцій впливає на характер економічного розвитку.

Географія вивчає геопросторові різноманітності земної поверхні з точки зору природних та соціально-економічних аспектів, а також взаємозв'язків між географічним середовищем та діяльністю людини. Якщо, суспільна географія вивчає територіальну (геопросторову) організацію суспільства та його складових частин - населення, економічної, соціальної, політичної сфер.

Отже, просторове різноманіття дуже різних явищ, у тому числі пов'язаних з туризмом, - не тільки його географічні умови (як з боку пропозиції, так і з боку попиту) та напрями туристичних подорожей, а й наслідки туризму, як у контексті природного, так і соціально-економічного середовищ. При проведенні суспільно-географічних досліджень існує їх алгоритм: визначають місце розташування певного явища (географічне положення), а потім переходять до аналізу просторових зв'язків об'єктів дослідження.

Якщо, туризм у широкому розумінні - це сукупність явищ просторової мобільності, пов'язаних із добровільною, тимчасовою зміною

місця перебування, ритму та середовища проживання, а також вступом в особистий контакт з відвідуваного середовища (природного, культурного чи соціального). Туризм через площину соціального явища, стає суто "просторовим явищем". Географія набуває подібності до соціології чи культурної антропології, що випливають з інших частин цього визначення туризму, а отже, й кулінарного туризму є поза дискусією.

Кулінарна географія (кулінарний туризм,

географія харчування та інші.) як елемент географічного простору, розглядається як одна з багатьох форм туризму, і під час аналізу основний акцент робиться на переліку пам'яток, пов'язаних з ним місця поширення певної рослинної чи тваринної їжі (моделі виробництва та споживання харчових продуктів), зі специфічними кулінарними традиціями, гастрономічні заклади, заходи, пов'язані з гастрономією, тощо).

References (Література):

- Allaire-Graham E. S., 2014, Tour de cookery: food on the Grand Tour, or a journey from London to Italy and back, through parmesant cheese, garlick, and macaroni, „Travel Poetics”, vol. 1, no. 1, s. 111-132
- Bucholc M., 2012, „Kto nie pracuje, ten niechaj nie je”. O socjologicznych interpretacjach jedzenia, [w:] Chymkowski R., Jaroszk A., Mostek M. (red.) Antropologia praktyk kulinarnych. Szkice, Tom V. Pongo, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa, s. 11-26
- Chrzan J., 2007, Dreaming of Tuscany. Pursuing the anthropology of culinary tourism, „Expedition”, vol. 49, no. 2, s. 21-29, <http://www.penn.museum/documents/publications/expedition/PDFs/49-2/Chrzan.pdf> (30.04.2016)
- Hrytsevych V.S. Kulinarna heohrafiya, yak naukovo-metodychna baza dlya riznykh vydiv turyzmu // Heohrafiya, turizm, krayeznavstvo: aktual'ni problemy teorii i praktyky. Ternopil', 2019. S. 33–36.
- Freidberg S., 2003, Editorial. Not all sweetness and light: new cultural geographies of food, „Social & Cultural Geography”, vol. 4, no. 1, s. 3-6
- Goodman M, Kneafsey M, Maye D, Holloway L. Geographies of Food: An Introduction. 2021. Publisher: Bloomsbury. 40 p. DOI:10.5040/9781474204392
- Hashimoto A., Telfer D. J., 2006, Selling Canadian culinary tourism: branding the global and the regional product, „Tourism Geographies”, vol. 8, no. 1 (February), s. 31-55
- Hrelia S., 2015, Food, tourism and health: a possible synergy?, „AlmaTourism. Journal of Tourism, Culture and Territorial Development”, vol. 6, no. 11, <https://almatourism.unibo.it/article/view/5290> [20.05.2016]
- Jolliffe L. (eds.), 2010, Coffee culture, destinations and tourism (tourism and cultural change), „Tourism and Cultural Change”, 24, Channel View Publications, Ltd., Bristol – Buffalo – Toronto
- Kordowska M., Kowalczyk M., Kuleczyk S., 2013, Smakowanie natury – o przyrodniczych korzeniach turystyki kulinarnej, [w:] Derek M. (red.) Turystyka kulinarna, „Prace i Studia Geograficzne”, 52, s. 31-45
- Kowalczyk Andrzej Geografia turizmu. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2001. 287 st.
- Kowalczyk A., 2005, Turystyka kulinarna – ujęcie geograficzne, „Turizm”, 15, 1/2, s. 163-186
- Kowalczyk A., 2008, Współczesna turystyka kulturowa: między tradycją a nowoczesnością, [w:] Kowalczyk A. (red.) Turystyka kulturowa (spojrzenie geograficzne), „Geografia turystyki 1”, Uniwersytet Warszawski, Wydział Geografii i Studiów Regionalnych, Warszawa, s. 9-57
- Kowalczyk A., 2011, Turystyka kulinarna jako potencjalny czynnik rozwoju lokalnego i regionalnego, „Turystyka i Rekreacja”, 7, s. 13-26
- López-Guzmán T., Di-Clemente E., Hernández-Mogollón J. M., 2014, Culinary tourists in the Spanish region of Extremadura, Spain, „Wine Economics and Policy”, 3, 1, s. 10-18
- Lyon, S., 2013a, Coffee tourism and community development in Guatemala, „Human Organization”, vol. 72, no. 3 (Fall), s. 188-198
- Mas I. M., 2015, The fishing footprint of a tourism-based economy: displacing seafood consumption from local to distant waters in the Balearic Islands, „Journal of Political Ecology”, vol. 22, s. 211-238, http://jpe.library.arizona.edu/volume_22/Murray.pdf [25.04.2016]
- Matusiak A., 2009, Turystyka kulinarna, [w:] Buczkowska, K., Mikos von Rohrscheidt, A. (red.) Współczesne formy turystyki kulturowej, Akademia Wychowania Fizycznego im. E. Piaseckiego w Poznaniu, Poznań, s. 313-332
- Mandelblatt B. Geography of Food. The Oxford Handbook of Food History / Edited by Jeffrey M. Pilcher. Print Publication Date: Oct 2012 Subject: History, Theory Online Publication Date: Nov 2012 DOI:10.1093/oxfordhb/9780199729937.013.0009 Oxford Handbooks Online. 1-23 p.
- Plebańczyk K., 2013, Turystyka kulinarna w kontekście zrównoważonego rozwoju w kulturze – perspektywy dla Polski, „Turystyka Kulturowa”, nr 10 (październik), s. 23-38, turystykakulturowa.org [03.04.2016]
- Plummer R., Telfer D., Hashimoto A., Summers R., 2005, Beer tourism in Canada along the Waterloo–Wellington Ale Trail, „Tourism Management”, vol. 26, no. 3, s. 447-458
- Raschi L., Gretzel U., 2008, Wineries' involvement in promoting tourism online: the case of Texas, „PASOS. Revista de Turismo y Patrimonio Cultural”, s. 317-326
- Rovenchak I.I. Heohrafiya kul'tury: problemy teorii, metodolohiyi ta metodyky doslidzhennya: monohrafiya, L'viv: Vyd. tsentr LNU im. Ivana Franka, 2008. 239 s.
- Schnell S. M., Reese J. F., 2014, Microbreweries, place, and identity in the United States, [w:] Patterson, M. W., Hoalst-Pullen, N. (red.) The geography of beer: regions, environment, and societies, Springer, Dordrecht – Heidelberg – New York – London, s. 167-187
- Sidali K. L., Kastenholz E., Bianchi R., 2015, Food tourism, niche markets and products in rural tourism: combining the intimacy model and the experience economy as a rural development strategy, „Journal of Sustainable Tourism”, vol. 23, no. 8-9, s. 1179-1197
- Turystyka Kulturowa, www.turystykakulturowa.org Nr 5/2016 (wrzesień–październik 2016). Temat: turystyka kulinarna.

Redaktorzy: Karolina Buczkowska-Gołąbek i Damian Werczyński

27. Translated with www.DeepL.com/Translator (free version) // Geography of food Branch of human geography / From Wikipedia, the free encyclopedia Agriculture Soil retrogression and degradation Good agricultural practice
28. Wolf E., 2004, Culinary tourism: a tasty economic proposition, June 2004, updated, International Culinary Tourism Association, Portland
29. Woźniczko M., Jędrysiak T., Orłowski D. Turystyka kulinarna. Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa, 2015. 256 s.

Abstract:

Lesya ZASTAVETSKA, Yaroslav MARYNIAK, Nadia STETSKO. CULINARY GEOGRAPHY SCIENTIFIC DIRECTION NEW WORLD OF TOURISM

The article considers the importance of culinary geography in the training of specialists in the specialty 242 Tourism and recreation. Obtaining a higher education in the specified specialty in our country is directly relating ding to the activities of the departments that ensure the graduation of specialists - tourism experts for the needs of the country. The study of issues, problems and the nearest prospects of obtaining a professional higher education in tourism and recreation in Ukraine were intensifying by the authors' research due to the appearance of publications approximately since 2015.

The analysis of curricula shows the introduction of culinary geography and the justification of the tourism education model at the departments of the Faculty of Geography of Ivan Franko Lviv National University, Yuri Fedkovich Chernivtsi National University, Volodymyr Hnatyuk Ternopil National Pedagogical University and other universities. As a resulting of the conducted research, new aspects of culinary geography were established.

In recent years, interest in the "geography of nutrition" has grown rapidly. Reflecting the great popularity and public interest in all aspects of nutrition - from health issues, global hunger and malnutrition to climate change environmental destruction and animal welfare. The availability of a significant number of journal articles and books on various aspects of food geography creates prerequisites for teaching this subject in universities and colleges. The popularization of scientific research on the geography of food allows activating interest in the development and improvement of one's "geographic ideas" about food. Dishes and methods of their preparation are specific features of the national characteristics of each nation.

Culinary geography is a systematic, multidisciplinary, integrated approach to the study of folk food as an important element of material culture. Folk food is an important element of material culture. Its composition and quality characteristics depend on many factors. These are primarily historical, socio-economic, cultural and household, geographical living conditions of the ethnic group, traditions, directions and degree of development of agriculture. Dishes and methods of their preparation are specific features of the national characteristics of each nation.

A broad understanding of the study of everyday life, traditions of the material and spiritual culture of peoples, their origin (ethnogenesis) is engage ding in by a number of sciences that have their own unique research methods.

In a narrow sense, culinary geography is a component of cultural geography. The geography of culture examines culture in geographic space, studies the spatial differentiation and diversity of its elements, their expression in the landscape and the connection with the geographic environment, as well as the reflection of geographic space in the culture itself.

Thus, the arguments listed above for establishing the scientific direction of culinary geography allow us to outline its main definitions. First, we note that there is no single interpretation of the name of the scientific direction (academic discipline) of the problem of culinary geography. It is necessary to state that two main approaches have historically developed in the literature:

- 1) Food geography (quite a wide range of subjects);
- 2) Culinary tourism, culinary geography, nutrition in tourism, gastronomic tourism.

Keywords: culinary geography, geography of food, culinary tourism, geography of tourist food.

Надійшла 10.04.2024р.